

Sjelen speiler seg i vannet

Lillian Andersen mistet sitt ufødte barn. Men fant ingen plass til sorgen.

Britt Rogstad

britt.rogstad@vl.no

22 310 310

Etter to år i mørke kom bildene til henne. Først dystre. Så farger og striper av håp. Det forløste en bok, et sjelens speil av sorg og håp. Først gjennom bildene kunne hun uttrykke alle de krevende følelsene. Hun hadde mistet et ferdig barn og var i sjokk. Spurte noen hvordan hun hadde det, kom alt uten filter.

– Folk tålte ikke *si* mye av meg. Det ble oftest jeg som måtte trøste dem. Først slippe bomben om barnet som døde, og så redde dem ut av en situasjon de ikke taklet, sier Lillian Andersen.

Kroppen visste. Hun er fotograf, og kanskje nettopp derfor ble bildene et språk for den sorgen som overvældet henne. Det er fem år

– Erfaringene rundt sorgen har gitt meg innsikt i andre temaer også. I dag lever jeg mer med hjerte og kropp, istedenfor i hodet og tankene, sier Lillian Andersen.

Foto: Lars O. Flydal

siden barnet døde i Lillians mage. Hennes førstefødte sønn var fire år og ønsket seg veldig en lillebror.

De to hadde samlet samme antall steiner som dager fram til terminen og telte ned mot fødselen ved

SORG OG HÅP

For fem år siden mistet Lillian Andersen et barn sent i svangerskapet.

Tapet av barnet forløste boka *Sorg Håp – og en liten bregne*, som illustrerer hennes egen sorgprosess.

Lillian Andersen er fotograf og gir ut boka med egne bilder og tekster i samarbeid med Landsforeningen uventet barnedød.

å fjerne en stein hver dag.

Svangerskapet forløp tilsynelatende normalt, men allerede på et tidlig tidspunkt hadde Lillian fått det hun karakteriserer som en særdeles dårlig følelse. Og bare dager før det ble avslørt at barnet var alvorlig sykt, opplevde Lillian Andersen å få et slags varsel mens

«Helt tankefrie bilder kom av seg selv da jeg åpnet fullstendig opp for sorgen, i all dens brutalitet. De traff en stemning, og ble et sjelens speil»

Lillian Andersen

– Bildene som kom til meg, var først dystre og mørke. Streif av lys og farger kom litt etter litt, sier Andersen.

Sorgen forløste bilder som ble til en bok.

hun fomlet med å få på gravidsetebeltet i bilen. Kroppen visste allerede.

– Det var akkurat som om en stemme i hodet mitt sa: «Dette hjelper ikke; det er ingen vits». Da gikk det også opp for meg at det var blitt stillere i magen.

Sykehuset ble varslet og Lillian fikk time for ekstra kontroll.

Han var syk. – De så med en gang at han var syk. Jeg fikk beskjed om at barnet mitt ikke ville overleve mer enn høyst ett døgn til inne i meg, sier hun.

Foreldrene ble sendt hjem for å vente på at effekten av modningsprøyten for fødsel skulle inntre. Morgenen før hun reiste tilbake til sykehuset, ba hun sønnen sin gi magen en farvelklem. Kroppen visste jo. Den trengte ingen ytterligere dokumentasjon.

– Jeg visste også det nøyaktige tidspunktet den natten da livet tok slutt. På et minutt var alle tegnene på graviditet over. Ingen kvalme, ingen halsbrann, ingenting. – Et eneste stort ingenting! Kroppen var blitt min fiende. Det var veldig voldsomt å ta innover seg. At jeg skulle føde et døende barn, sier moren.

På sykehuset ble hun rådet til å ta bilde av barnet og ordne med begravelse. Konkrete handlinger som kan være en slags trøst og lim når hverdagen blir skjør og trues av sammenbrudd. Kvinner som mister barn rundt fødsel, blir gjerne rådet til å få et barn til.

– Ikke jeg. Midt oppe i mitt livs drama fikk jeg nemlig beskjed om at jeg ikke var i stand til å få flere barn. Det ble en tilleggssorg, konstaterer Lillian Andersen.

Tapet av barnet ble mørkt og

altoppslukende. Det var umulig å ta seg sammen. Det hjalp ikke å komme seg ut blant folk.

Gråtekoner. – Der ute fikk jeg for eksempel dyttet på meg andres små barn. For å fylle savnet, lik som. Det var som å strø salt i åpne sår. Vi har ingen kultur i Norge for å ivareta mennesker i sorg. Ingen gråtekoner. Ingen som står på trappa med middagsmat eller annen praktisk hjelp når du ligger nede for telling. Selv har du heller ingen redskaper til å takle kaoset, men må håndtere alt alene.

Sorggruppen med andre kvinner som hadde mistet bitte små barn, døyvet smerten noe. Her ble de vanskelige følelsene tålt og akseptert. Skjebnefellesskapet på Englesiden, et nettforum for foreldre som har mistet barn, var også til hjelp. Sorg skaper lett avstand

og gjør ensom. For den som er rammet, skygger sorgen for både utsikt og innsikt. Uansett hvor du befinner deg, ruver den som elefanten i rommet. Lillian Andersen har også erfart at sorg oppleves temmelig likt uavhengig av utgangspunkt.

Ingen snarvei. – For eksempel kjente jeg igjen følelser og reaksjoner i kjølvannet av skilsmissemens som også seilte opp, sier hun.

– Hva annet har du lært?

– At det ikke finnes noen snarvei. Jeg måtte gå helt til bunns. Til og med våge å kjenne på følelsen av å ønske å være død. Da en venninne sa til meg: «Ja, så grusomt er det», var det en lettelse å høre. Endelig ble min sorg, og ved det også jeg, sett og tatt på alvor.

Sjelens speil. Vendingen kom to

«Vi har ingen kultur i Norge for å ivareta mennesker i sorg. Ingen gråtekoner. Ingen som står på trappa med middagsmat eller annen praktisk hjelp når du ligger nede for telling»

Lillian Andersen

«Våren!»

Alle foto: Lillian Andersen, fra boka *Sorg Håp – og en liten bregne*

år etter sjokket over å miste barnet. Lillian Andersen padlet kano langt inne i Østmarka utenfor Oslo. Tjernet lå blikk stille. Da så hun det:

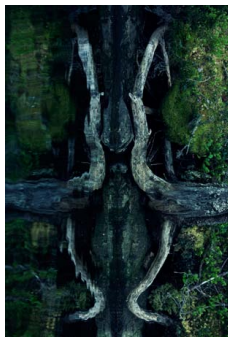
– Hvordan naturen speilet seg og ble dobbel – mystisk og lokkende; grotesk og skummel, dersom den ble snudd på hodet. Akkurat slik sorgen snudde livet mitt opp ned. Helt tankefrie bilder kom av seg selv da jeg åpnet fullstendig opp for sorgen, i all dens brutalitet. De traff en stemning, og ble et sjelens speil.

Flere og flere bilder kom. Etter hvert også de lyse. Et helt spekter av følelser som hadde vært knyttet fast inne i henne, ble forløst. Bildene ble Lillian Andersen's vei ut av krise og sorg. I etterkant har hun samlet dem i en vakker fotobok. Den begynner med sorg og død, og slutter med håp og liv.

– Hva er ditt råd til mennesker i sorg?

Natur på hodet; speilbilde og virkelighet: – Noe paranoiaaaktig. Hvor gjør man av alle de krevende følelsene?

– Lytt til kroppen, og ta den tiden det tar. Sorg er ingen sykdom, men prøver du å overstyre en na-

turlig helingsprosess, blir du kanskje syk, sier moren og legger til: – Erfaringene har gjort meg inn-

Dette bildet har Andersen valgt å kalle «Vendingen».

sikt i andre temaer også. I dag lever jeg mer med hjerte og kropp, istedenfor i hodet og tankene.

DILEMMA TRYGD

Har du et dilemma du vil at vi skal ta opp? Gi lyd! [facebook.com/vihleg](https://www.facebook.com/vihleg)

Fører velferdsstaten til at flere går på trygd?

«Arbeid og trygd er to sider av samme sak»

Kjetil A. Van der Wel, sosiolog og forsker ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Syssetningen i Norge er på topp i Europa. Og en større andel av de med dårlig helse og lav utdanning er også i arbeid i Norge, sammenliknet med andre land. Bekymringene for at norske velferdsordninger går ut over arbeidsdeltakelsen, er derfor grunnløse. Europeiske sammenlikninger av syssetningstrender og holdninger til arbeid over tid tyder heller ikke på at den norske arbeidsmoralen er i fritt fall.

Arbeid og trygd er to sider av samme sak, og når en større del av befolkningen i arbeidsdyktig alder er sysselsatt, vil det generelle sykefraværet og

antall uføretrygdde også øke. I Norden og Norge er likevel flere av dem som rapporterer om langvarig sykdom, i arbeid enn i de fleste landene i Europa, ifølge tall fra 2007.

Det blir ofte framstilt som at det er de trygdede som er den viktigste årsaken til de finansielle utfordringene sammenliknet med håndtere framover. I regjeringens Perspektivmelding som ble lagt fram i vår, går det imidlertid fram at det er pensjonene, og ikke utgifter til helserelaterte ytelser, som først og fremst vil øke utgiftene og utfordringene for velferdsstaten i årene som kommer.

«Noen kunne anstrengt seg litt mer for å være i jobb»

Knut Røed, Samfunnsøkonom og forsker ved Frischsenteret ved Universitetet i Oslo.

Å kalle nordmenn på sykelønn eller uføretrygd late, er en stor overdrivelse, men jeg tror nok det finnes eksempler på at noen kunne anstrengt seg litt mer for å være i jobb.

Selv om Norge har lykkes svært godt med å holde en stor andel av befolkningen i arbeid, bør vi likevel ikke slå oss til ro med at så pass mange henvises til passive trygdeytelser. I en tid der befolkningen blir eldre, og stadig flere arbeidsinnvandrere fra EØS-området opparbeider seg trygderettigheter her i landet, er det viktig å

vurdere alle muligheter for å trygge bærekraften i velferdsstaten.

Vi kan ikke tenke på det som en suksess at så mange som 15 prosent av alle i yrkesaktiv alder permanent er utenfor arbeidslivet. Empiriske studier viser at sosiale inntektsforskjinger, som sosialhjelp og uføretrygd, til en viss grad er snittsomme.

Hvis det er mange trygdede blant folk man identifiserer seg med, som naboer, kolleger og venner, øker risikoen for å bli trygdet selv.

DAMENES AUDHILD GREGORIUSDOTTER ROTEVATN

Bedraget

Når alt skal være fantastisk og perfekt, vert livet ein nedtur.

Er livet ditt fantastisk? Er fargane friske, bileta skarpe? Var ferien unik og ekstraordinær? Er du gift med verdens beste, har du universets søtaste barn?

Er himmelen azurbå, sjøen krystallklar, har du lese ein roman verdig ein nobelpris i litteratur? Eller var ferien berre heilt grei? Fortel det i så fall ikkje til nokon. For berre det ekstraordinært perfekte er nemleg godt nok.

Eg høyrde om nokon som klaga på fire oversky dagar i ferien. Det var nedtur. Det var dessutan kø til restauranten. Og så møtte dei nokon dei kjende. Ferien var altså totalhavari. Fullstendig mislukka. For skal ein ikkje ha strålende sol kvar dag? (Eventuelt ei einaste tropisk regnbye, der alle måtte springe for livet og søkje tilflukt hjå ein gresk familie som ein vart bestevenner med og som hadde ei olde-mor med berre ei tann, og dei baud på det dei hadde, og faktisk at du livets beste greske salat og denne regnbya vart til ei aldeles magisk oppleving, ja, vi ser verk frå akkurat den regnbya). Skal ein ikkje møte nye, spennende menneske, få kulturelle opplevingar, lære noko om seg sjølv og sin partnar, lese ein haug vanskelege romanar, lære seg italiensk, kome nærare borna og lære dei å symje i havet? Jau. Det er det ein har ferie til.

Og når ferien er over held vi fram med å retusjere liva våre, smile til kamera og kvarandre og utveksle fraser om kor strålende interessant og fantastisk alt er. Ikkje berre i sosiale medier. Men i

samtalen i garderoben i barnehagen, i lunsjen på jobben, i butikken, på fotballtreninga. Vi kallar kvarandre vakreuniknusebedrandedantastiske <3 <3 <3 og stafestar kvarandre sine illusjonar om liv som knappast finst i røynda.

Og så jamrar vi oss over tenåringar som skaffar seg silikonpuppar på attenårsdagen og deltek på Paradise Hotel. Det er sjølv sagt nokon andre sin feil. Ja, media og reklamen. Dei har skulda. Ikkje vi vokse, sjølv sagt, nei, ikkje vi, ikkje vi som fortel korleis livet verkeleg er, for vi lever ikkje i turistbrosjyrar, gjør vi? Og så får vi sjokk når folk går frå kvarandre. - Hæ? Dei? Dei som hadde eit perfekt liv?

Det er ikkje media, reklamen eller dei sosiale media som har skulda. Det er vi som brukar dei. Ja, eg også. Og vi har eit ansvar for dei som kjem etter oss. Dei komande sosialemedierbrukarane og komande røyster i det offentlege og private rom. Og vi må endre vanar faderlig fort.

Vi må lære ungane skilnaden på den retusjerte verkelegheita, med fine filter og fiffige biletsnitt med hjarter og likes og samtalar krydra med panegyriske adjektiv. Ikkje ved å stenge av internett eller nekte ungdom tilgang til Facebook og slikt når dei er gamle nok, men med å byrje med oss sjølv. Bli ærlege delarar og lære oss korleis dette fungerer. Ha ærlege samtalar med kvarandre når vi møtes. Elles vert

vi ein nasjon av sutrarar, av kronisk misnøgde, sjølvopptatte narcissistar som ikkje er nøgde om ikkje alt er fantastisk perfekt. Heile tida. Dersom livet vert ein serie av einestående augneblink - er augneblinka då einestående?

Når ein omgir seg med glansbilete, kva skal ein gjere med skoddedagane? Dei som berre er grå og kjedelege. Dei som består av datatrobber, rot i entreen, tømning av oppvaskmaskinen, svilde gryter og tomt for mjølk i kjøleskapet. Ikkje krisedagane der alt går gale, men desse heilt vanlege, kjedelege dagane. Du veit, dei dagane som kjem heile tida. Om att og om att. Men kven gjeld å fortelje om det?

Eg sat på eit venterom på legesenteret her om dagen. Ei eldre kvinne kjem inn og spør ei anna eldre kvinne: Korleis har du det? Ikkje bra, sa den andre. Du må tenke positivt, sa den første. Jada, sa den andre.

Nei, ein vert sikkert ikkje betre av å vere sur og negativ. Og positivitet avlar positivitet, sant. Men dersom ikkje vi menneske kan akseptere å ikkje ha det bra, og stundom å berre ha det heilt greit, korleis skal det då gå?

Snart står vi att i keisarens nye kler. Ha ein heilt grei skoddedag.

«Og så jamrar vi oss over tenåringar som skaffar seg silikonpuppar på attenårsdagen og deltek på Paradise Hotel»

Spaltens skribenter:
■ Elin Ørjasæter
■ Jorunn Strand Askeland
■ Kristin Gunleiksrud
■ Audhild Gregoriusdotter Rotevatn

Audhild Gregoriusdotter Rotevatn (38) er daglig leder for det digitale, nynorske oppslagsverket Allkunne og masterstudent

Intervjuer: Britt Rogstad • britt.rogstad@vl.no